

1-1-1838

Fortegnelse Over de Danfke Arter af Slægterne Bombus og Psithyrus

Chr. Drewsen

J. Gchiødte

Follow this and additional works at: https://digitalcommons.usu.edu/bee_lab_da

Part of the [Entomology Commons](#)

Recommended Citation

Drewsen, Chr. and Gchiødte, J., "Fortegnelse Over de Danfke Arter af Slægterne Bombus og Psithyrus" (1838). *Da*. Paper 294.

https://digitalcommons.usu.edu/bee_lab_da/294

This Article is brought to you for free and open access by the Bee Lab at DigitalCommons@USU. It has been accepted for inclusion in Da by an authorized administrator of DigitalCommons@USU. For more information, please contact digitalcommons@usu.edu.

T. H. Frison

Kjøb., Kröy. Tidskr. 8

1839

(Kroyer Naturh. Tidskr. Ser. I, 1838)

T. 2 pp. 105-126

(1) 22105-126

Fortegnelse

over de danske Arter af Slægterne

BOMBUS og **PSITHYRUS**.

Af

Chr. Drewsen og J. Schiøtte.

1858.

Hovedverket over Apiarierne er som bekendt Kirby's Monographia Apum Angliae (London 1802, to Bind 8vo); den Deel, som afhandler Slægten Bombus, synes imidlertid at være en mindre heldig udført Afdeling af dette fortræffelige Skrift, idet det ene Kjen af mange Arter ofte er betragtet som en Art for sig, eller ikke sjældent er Forfatteren ganske ubekjendt. Illiger har i det femte Bind af sit „Magazin für Insektenkunde“ givet et Udtog af Kirby's Arbejde, forøget med en Mængde Tillæg, der noksom vise denne fuldendte Zoologs kritiske Værdom; men med Hensyn til den nyligen nævnte Slægt fattedes der ham paa egne Jagttagelser. — I Aaret 1832 leverede Hr. Dr. Dahlbom i Lund et monographisk Arbejde over de nordiske Bombus-Arter (Bombi Scandinaviae monographice tractati &c.); et Skrift, som altfor meget er blottet for Kritik i Udførelsen, og ikke sjældent mangler den Grundvold af nøjsommeligt erhvervede Erfaringer, som netop her fornemmeligt var nødvendig, hvor de fleste Arter allerede af ældre Entomologer tilstrækkeligt vare beskrevne, og Vanskeligheden kun bestod i at sammenstille de urigtigt adskilte Kjen, eller adskille de urigtigt sammenstillede; man finder derfor hyppige Forvirringer i Hr. Dahlbom's Monographi, naar saadanne Vanskeligheder indtræffe. — Da det for kort Tid siden blev overdraget Hr. Greve de St. Sargeau at udarbejde den Deel af Fortsættelsen til Buffon, som skulde afhandle Hymenopterernes Naturhistorie, kom han ifølge sit System allerede i det

første Bind af dette interessante Verk til Slægten *Bombus*; hans Anskuelser af dette Genus indeholde imidlertid kun lidet Nyt og endeel Fejlagtigt, idet han især støtter sig paa Hr. Dahlbom's Monographi.

Vi have i lang Tid beskæftiget os med et omhyggeligt Studium af de indenlandske Arter af disse pragtfulde Insekter, og fornemmeligen ved at opdage Noderne til flere af dem seet os istand til opklare en Deel af det Mørke, som hidtil har hvilet over deres Synonymi; ved at undersøge Arterne i Fabricius's Samling i Kiel, saavelsom i den forrige Sønder-Lundske og Sehestedske Samling, der nu udgjør en Deel af det kongelige Museum, er det tillige blevet os muligt, at drage nogle af de Fabriciske Arter frem af den lange Forglemmelse, der var bleven dem til Deel, og at fastsætte Synonymer af Systema Piezatorum for nogle andre. Da vi i de sidste Sommer ikke have kunnet gjøre flere nye Jagttagelser, ere vi nødtte til at betragte Materien som udtømt for det første, og forelægge derfor det entomologiske Publikum Resultatet af vore Undersøgelser.

BOMBUS.

Bombus, Lepeletier de St. Fargeau. — *Bombus* p, Fabricius, Latreille, Leach, Stephens, Dahlbom. — *Bombus*: Eigentliche Hummeln, Illiger. — *Bremus* p, Jurine. — *Apis* (**e, 2) p, Kirby. — *Bombinatrices hirsutissimae* p, Pontoppidan.

I den ydre Form og Haarbedækningens Bestaaffenhed ere Humlearterne hverandre saa lige, at det bliver høist vanskeligt, at udfinde adskillende Artsmærker; Haarbedækningens Farve har derfor næsten udelukkende været det Kjendetegn, man i denne Henseende har havt at holde sig til. Men Erfaringen lærer, at Humlerne variere særdeles meget i Farvetegningen;

desuden blive Hunnerne og Arbejderne ved uafbrudt Virksomhed og ved i længere Tid at være udsatte for Solens Paavirkning, ofte i den Grad afflidte og afblegede, at det næsten bliver umuligt at bestemme, hvilken Art de tilhøre*); *Bombus senilis* Fabr., som betegner gamle Exemplarer af *Bombus Muscorum*, afgiver et Exempel herpaa. Farven paa Bagtroppens yderste Ringe har hidtil været anseet som et af de meest konstante Artsmærker; vi have imidlertid bemærket, at denne Karakter ofte varierer, især hos Hunnerne; og af een Art, *Bombus soroënsis*, finder man Individuer saavel med hvid som med guul, rosenfarvet, rødguul og rød Spids. — Hunnernes afvigende Farve gjør det ikke sjældent tvivlsomt, til hvilke Hunner de bør henføres; en Vanskelighed, som endnu forøges derved, at det hører til de største Sjældenheder, at træffe Humlerne i Parring.

1. MUSCORUM.

Mas, Fem., Fem. minor, Operaria.

Hirsutoflavescens, thorace fulvo.

SYNON. *Apis Muscorum* Linn. Syst. Nat. II, 960, 46. — Müller, Fauna Fridr. 75, 652; Prodr. Z. D. 165, 1924. — Pontoppidan, Danske Atlas I, 694, 22. — Kramer, Disert. sist. Specim. Insectol. Dan. 26. — Kirby, Monogr. Apum Angliae, II, 317, 74.

Bombus Muscorum Fabric. Syst. Piez. 349, 32.

Bombus pygmaeus Fabric. Syst. Piez. 353, 54. Mus. Reg. (Operariae Varietas minor.)

β. 'Thorace pilis immixtis nigricantibus (Sex. omn.)

Pallide cinerascens (Sex. omn. — Vetustus).

SYNON. *Bombus senilis* Fabr. Syst. Piez. 352, 50. Mus. Reg.

*) De røde Haar blive gule, de gule næsten hvide, og de sorte sædvanligvis graae eller brune.

Mindre hyppig; den forekommer især paa Marker og Enge, eller paa aabne Steder i Skove.

2. AGRORUM.

Mas, Fem., Fem. minor, Operaria.

Hirsutus ater, thorace anoque ferrugineis.

SYNON. *Apis Agrorum* Fabr. Ent. Syst. II, 321, 29. — Kirby, Monogr. Apum Angl. II. 326, 81.

Bombus Agrorum Fabr. Syst. Piez. 348, 30.

? *Bremus Agrorum* Panzer, Fn. Germ. 85, Tab. 20.

Bremus tibialis Panzer, Fn. Germ. 90, Tab. 16. (Varietas detrita?)

Den er meget sjelden omkring Kjøbenhavn; i Kiøls Omegn er den derimod en af de almindeligste Arter.

3. MNIORUM.

Mas, Fem., Fem. minor, Operaria.

Ater hirsuto-cinerascens, thorace fusconigro, ano rufescente.

SYNON. *Bombus Mniorum* Fabr. Syst. Piez. 350, 40. Mus. Reg. et Mus. Fabricii.

DESCRIPTIO. Statura Bombi Agrorum. Caput atrum, facie et vertice pilis paucis flavo-cinerascens. Thoracis dorsum hirsutiae fusconigra, pleurae et pectus albido-cinerea. Alae subhyalinae apice infuscatae, nervis fuscis. Pedes atrohirti, femoribus posterioribus hirsutopallidis, corbicula cinereo-ciliata. Abdomen segmento primo hirsutiae cinereo-albida, secundo atra pilis rarioribus flavescentibus, proximis duobus atra marginibus posterioribus cinereo-hirsutis, ano subrufescente. FEM., FEM. MINOR, OPERARIA.

β. Metathorace hirsutiae fuscoferruginea, ano ferruginea. FEM.

Tab. II, fig. a.

- γ. Thoracis dorso hirsutie fuscoferruginea, disco obsoletius nigrofusca. FEM.

MAS. Caput atrum facie albido-cinerea, vertice flavescenti-albido. Thorax supra fusconiger, scutello lateribusque albido-cinereis. Abdomen segmentis anterioribus tribus cinereo-flavescens, reliquis atris marginibus flavo-cinereis, ano concolore.

- β. Thoracis dorso fuscoferrugineo, medio longitudinaliter nigrofusco: ano ferrugineo.

Tab. II, fig. b.

Smellem de anførte Varieteter af begge Køn findes Overgange, især med Hensyn til den rustgule Farve paa Thorax, som hos nogle Individer kun findes paa Skutellum, hos andre strækker sig mere fremad, og hos nogle endog indtager hele Ryggen af Thorax.

Denne Humle, som siden Fabricius's Tid er forbunden af de entomologiske Systemer, viser sig hos os som en af de almindeligste Arter. Den bygger Rede ovenpaa Jorden imellem højt Græs, især paa Bakker ved Udkanten af Skove. Vi have fundet Reden færdig i August.

4. SYLVARUM.

Mas, Femina, Operaria.

Hirsutoflavescens, thoracis fascia abdominisque cingulis nigris, ano rufescente.

SYNON. Apis Sylvorum Linn. Syst. Nat. II, 960, 45. — Pontoppidan, Danske Atlas, I, 694, 19. — Kirby, Monogr. Ap. Angl. II, 326, 82. Tab. 17, fig. 16 (MAS); fig. 15 (FEM.).

Bombus Sylvorum Illig. Mag. d. Ent. V, 164, 9. — Dahlbom Monogr. Bomb. Scand. 44, 24. —

Lepel. de St. Fargeau, Hist. nat. des Hyménopt. I, 463, 8.

Bombus veteranus Fabr., Syst. Piez. 352, 52. Mus. Reg.
(OPERARIA).

? *Bremus* Regelationis Panz., Fn. Germ. 86, Tab. 17.

Almindelig paa Marker og Enge.

5. EQVESTRIS.

Mas, Fem., Operaria.

Tab. II, fig. c. (Fem.).

Hirsutus flavocinereus, thorace inter alas abdomineqve subtus atris.

SYNON. *Apis equestris* Fabr., Ent. Syst. II, 320, 23; Syst. Piez. 347, 22. — Illiger, Mag. d. Ent. V, 171, 43.

DESCRIPTIO. Statura et proportio partium fere *Bombi* sylvarum, sed major. Caput atrum, facie et vertice flavohirtis. Thorax hirsutiae flavescenti-cinerea, dorso parum saturatiori, inter alas late atra. Alae fuscohyalinae apice infuscatæ, nervis obscuris. Pedes atrii femoribus corbicularisqve flavociliatis, tarsis omnibus tibiisque anterioribus pallide ferrugineo-hirtis. Abdominis segmenta dorsalia intermedia obsolete nigro-cingulata; venter ater.

Den bygger Rede ovenpaa Jorden i Græsset. Den 4de Juli 1835 fandt vi en Rede ved Bredden af Ladegaardsaaen i Nærheden af Brøndshøj; den var sammensat af tørre Konserver, og bestod af otte Geller, som alle indeholdte Nympher.

Sos os en af de sjældneste Arter. Den har siden Fabricius's Tid været misstjendt af alle Entomologer.

6. HYPNORUM.

Mas, Fem., Operaria.

Hirsutus ater ano albo, thoracis dorso abdominisqve basi fulvis.

- SYNON.** *Apis Hypnorum* Linn. Syst. Nat. II, 960, 47. — Müller, Prodr. Z. D. 165, 1925; Fn. Fridr. 75, 653. — Pontoppidan, D.A. 694, 23.
- Bombus Hypnorum* Fabr. Syst. Piez. 349, 33. — Dahlb. Monogr. Bomb. Scand. 50, 31.
- Bombus Apricus* Fabr. Syst. Piez. 348, 29. — Lep. de St. Fargeau, Hist. nat. des. Hymén. I, 465, 10.

Denne Humle er den eneste Art, som vi ikke selv have iagttaget. Det maa beroe paa en Fejltagelse, at Hr. Dahlbom figer det Modsatte i sin Monographi l. c.

7. PRATORUM.

Mas, Fem., Fem. minor, Operaria.

Hirsutus ater, thorace antice citrino, ano fulvo.

- SYNON.** *Apis Pratorum* Linn. Syst. Nat. II, 960, 43. — Müller, Fn. Fridr. 75, 650; Prodr. Z. D. 165, 1920. — Pontoppid. D.A. I, 694, 18. — Kirby, Monogr. Apum Angl. II, 360, 103.

Bombus Pratorum Illiger, Magaz. d. Ent. V, 168, 27.
(FEM. MINOR).

Bombus Ephippium Dahlb. Monogr. Bomb. Scand., 37, 10.
(FEM.)

Bombus Pratorum Femina Dahlb. l. c. 36, 9*). (FEMINA MINOR).

Bombus nov. sp. Mus. Reg.

β. Abdomine fascia basali interrupta flava, inter-
dum obsoleta. MAS, FEM.

---

*) „Femina, mare paullo minor“ (Dahlb. l. c. p. 37). Der behøves vel intet andet Beviis end denne Yttring af Hr. Dahlbom; thi vi tvivle højlig om, at der gives nogen *Bombus*, hvis Hun er mindre end Hannen. Hr. Dahlbom har altsaa bestrevet den store Hun af denne Art som et nyt Species, og antaget dens lille Hun for at være den store Hun til *Bombus Pratorum*.

SYNON. *Apis subinterrupta* Kirby, Monogr. Apum Angl. II, 356, 99. Tab. 18, fig. 5 (Fem.).

Bombus subinterruptus Dahlb. Monogr. Bomb. Scand. 7. (Fem.) — Lepel. de St. Fargeau Hist. des Hyménopt. I, 465, 5. (Fem,*) Operaria).

γ. Scutelli pilis immixtis abdominisqve fascia lata basali flavis (MAS).

δ. Ano subfusco (OPERARIA).

Sjelden, især Varieteten β. Arbejderen viser sig tidligst om Foraaret af alle vore Arter.

8. SOROËNSIS.

Mas, Femina, Operaria.

SYNON. *Apis Soroënsis* Fabr. Ent. Syst. II, 318, 12. — Panzer, Fn. Germ. 7, Tab. 11; Revisio Critica II, 259. — Kirby, Monogr. Apum Angl. II, 354, 98.

Apis cardui Müller, Prodr. Z. D. 165, 1929.

Bombus Soroënsis Fabr. Syst. Piez. 345, 10. — Lepel. de St. Fargeau, Hist. nat. des Hyménopt. I, 468, 14 **).

FEMINA.

Hirsuta atra, ano albo.

Tab. II, fig. f.

β. Abdomine segmento secundo macula utrinque obsoleta flava, ano albo.

γ. Thorace antice late flavo, abdomine segmento

*) Hannen omtales ikke i Terten; blandt Figurerne er den derimod fremstillet som mindre end Arbejderen. — Den Afbildning af *B. subinterruptus*, som ledsager Hr. de St. Fargeau's Verk. passer i den Henseende ikke med vore Exemplarer, at den udhever det forreste gule Baaud paa Thorax som indskåret bagtil i en Vinkel.

**) Dahlbom's *Bombus Soroënsis* formoder Hr. de St. Fargeau rigtigt at være en ganske anden Art.

secundo macula utrinque quadrata flava, ano albo.

Tab. II, fig. e.

- δ. Thorace antice obsoletissime abdominisque segmenti secundi macula utrinque obsoletiori flavis, ano roseo-albo.
- ε. Thoracis antico abdominisque segmento secundo macula utrinque magna quadrata flavis, ano roseo-albo.
- ζ. Eadem, segmento secundo toto nigro.
- η. Thoracis antico obsolete abdominisque segmento secundo macula utrinque subquadrata flavis, ano roseo-fulvo.
- θ. Abdomine segmento secundo macula utrinque obsoletiore flava, ano fulvo.

OPERARIA.

Hirsuta atra, ano albo.

SYNON. *Bombus neuter* Fabr. Syst. Piez. 347, 24. — Lepel. de St. Fargeau, Hist. nat. des Hymén. I, 469, 15.

Apis neutra Panzer, Fn. Germ. 83, Tab. 18; *Revisio Critica* II, 259.

β. Eadem, ano roseo-fulvo.

γ. Thoracis antico abdominisque fascia basilari subinterrupta flavis, ano roseo-albo.

δ. Eadem, sed anus fulvus.

MAS.

Hirsutus ater ano roseo-albo, pleuris hirsutiae flavescenti-pallida.

β. Thoracis antico abdominisque segmenti secundi fascia interrupta pallide flavescentibus, ano albo.

γ. Idem, ano concolore.

- δ. Vertice, thoracis antico abdominisqve segmenti secundi fascia subinterrupta flavis, ano roseo.
- ε. Idem, abdomine segmento secundo macula utrinqve magna subqvadrata flava, pleuris hirsutie pilis immixtis nigricantibus.
- ζ. Vertice, thoracis antico abdominisqve fascia lata basilari interrupta flavis, ano roseo-fulvo.
- Tab. II, fig. d.
- η. Vertice, thoracis antico abdominisqve basi flavis, ano fulvo.

SYNON. *Apis Sylvarum* Fabr. Ent. Syst. II, 321.

Bombus Sylvarum Fabr. Syst. Piez. 348. 27.

(Exclus. Synon. Linn. Syst. Nat., Fn. Sv. et Scopol.).

Bremus Sylvarum Panz. Fn. Germ. 85, Tab. 19.

Apis Burrellana Kirby, Monogr. Ap. Angl. II, 358, 101.

Bombus Burrellanus Dahlb. Monogr. Bomb. Scand. 43, 22. —

Lepel. de St. Fargeau, Hist. nat. des Hymén. I, 462, 6.

Denne smukke Humle er i flere Henseender højst interessant; dels fordi den over hele det øvrige Europa er saa sjelden, at kun nogle faa af Varieteterne ere komne til tyske, franske og svenske Entomologers Kundskab, og af dem ere betragtede som egne Arter, medens den overalt i Bøgeskovene paa Sjælland er meget almindelig i tallose Varieteter, i hvis Optælling vi let kunde have været endnu langt vidtløftigere; dels fordi den ved sin Ubestandighed i Halespidens Farve omstøder den Inddeling af Arterne, som de fleste ældre og nyere Forfattere have grundet paa dette Kjendetegn. Neden, som den bygger under Jorden, have vi flere Gange havt Lejlighed til at iagttage.

9. RAJELLUS.

Mas, Fem., Fem. minor, Operaria.

Hirsutus ater, *corbicula* anoqve *fulvis*.

SYNON. *Apis Rajella* Kirby, Monogr. Ap. Angl. II, 367, 107.

Bombus Rajellus Illiger, Magaz. d. Ent. V, 169, 31. —

Dahlb. Monogr. Bomb. Scand. 33, 4. (Fem.).

Apis ruderaria Müller, Prodr. Z. D. 165, 1922.

OPERARIA: abdomine segmento secundo fascia obsoleta cinerascenti-flava.

SYNON. *Bombus Derhamellus* Femina Dahlb. Monogr. Bomb. Scand. 44, 23.

Occurrit saepe duplo minor.

SYNON. *Bombus Derhamellus* neuter Dahlb. l. c.

MAS: fuscocinerascens ano fulvo, thorace inter alas abdominisqve fascia atris.

SYNON. *Apis Derhamella* Kirby, Monogr. Apum Angl. II, 363, 105.

Bombus Derhamellus Mas Dahlb. Monogr. Bomb. Scand. 44, 23.

Ikke hyppig. Den frembyder et mærkeligt og i denne Slægt hidtil ukjendt Exempel paa Afvigelse i Farve mellem Sunnen og Arbejderen. Vi have fundet Sanner og Individer af Sunnens tre Udviklingsstrin i Reden, som den bygger ovenpaa Jorden i Græsset, og ere derved blevene satte istand til at opløse den Dahlbomske *Bombus Derhamellus*, og anvise enhver af dens Bestanddele deres rette Plads. — Med Hensyn til den samme Forfatters *Bombus Rajellus*, af hvilken han beskriver begge Rjen, da hører Sunnen til den virkelige Humleart af dette Navn, som ovenfor er angivet, hvorimod vi om den dertil satte Han nære den til Visshed grændsende Formodning, at derunder maa forståaes Hannen til *Psithyrus rupestris*. En Bekræftelse herpaa afgiver den Omstændighed, at der ikke beskrives nogen Han til denne højst almindelige Parasithumle i Monographia Bomb. Scand.

10. LAPIDARIUS.

Mas, Fem., Fem. minor, Operaria.

Hirsutus ater, ano fulvo.

SYNON. *Apis lapidaria* Linn. Syst. Nat. II, 960, 44 (FEM.) — Müller, Fn. Fridr. 75, 651 (FEM.); Prodr. Z. D. 165, 192 (FEM.). — Pontoppid. D. A. I. 694, 21 (FEM.). — Kirby, Monogr. Ap. Angl. II, 163, 106.

Bombus lapidarius Fabr. Syst. Piez. 347, 25. — Lepel. de St. Fargeau, Hist. nat. des Hymén. I. 460, 3*).

Bombus Arbustorum Fabr. Syst. Piez. 347, 23 (MAS).

Bremus Truncorum Panz. Fn. Germ. 85, Tab. 21 (MAS).

Meget almindelig. Den bygger Rede under Jorden, men sjældent eller aldrig derimod imellem Stene; en Formodning om at dette var Tilfældet har vel været Grunden til at Linné gav den det Navn, som den endnu fører.

11. SUBTERRANEUS.

Mas, Fem., Fem. minor, Operaria.

Hirsutus ater, ano fusco.

SYNON. *Apis subterranea* Linn. Syst. Nat. II, 961, 61. — Müller, Prodr. Z. D. 165, 1928. — Kramer, Diss. sist. Spec. Insectol. Dan. 26. — Kirby, Monogr. Apum Angl. II, 371, 109.

Bombus subterraneus Fabr. Syst. Piez. 350, 39. — Dahlb. Monogr. Bomb. Scand. 32, 3.

β. *Thoracis antico utrinque flavescente* (FEM.).

Dahlb. I. c. Var. b.

γ. *Thoracis antico scutelliqve apice flavescens, ano albo* (FEM., FEM. MINOR.)

*) Ugrundet er Hr. de St. Fargeau's I. c. yttrede Formodning, at Hr. Dahlbom's *Bombus Ephippium* kunde være at hensees som han til *Bombus lapidarius*.

SYNON. *Bombus Soroënsis Femina**) Dahlb. l. c. 38, 11 (Exclus.
Synon. omn.).

Blandt de Arter, som forekomme mindre hyppigt. Den større Hun træffes især i Maj flyvende tæt hen over Jorden i skoggefulde Skove.

Bed denne Art findes i Hr. Dahlboms' Monographi den Bemærkning, at Linné's *Apis Acervorum* efter Exemplarer i Linné's egen Samling af Kirby er erkjendt for at være identisk med hans (Dahlboms' og tillige vor) Afart β af *Bombus subterraneus*, og tillige, at Kirby's *Apis Acervorum* er den samme som denne *Bombus*. — Vi ere ikke istand til at forklare Oprindelsen til denne Paastand; blandt Kirby's Humlearter findes imidlertid aldeles ingen under Navn af *Acervorum*. — Med Hensyn til den Linné'ske *Apis Acervorum* gjør Kirby derimod udtrykkeligt paa to Steder i sin Monographi opmærksom paa, at der under dette Navn i Linné's Samling befinder sig et Individ af Hunkjønnethet, der hører til Fabricius's *Xylocopa muraria* (Oliviers's *Apis muraria***), som efter nyere Systematikere henføres til Slægten *Osmia*; men at Linné's Beskrivelse over *Apis Acervorum* aldeles ikke passer paa dette Exemplar (Monogr. Ap. Angl. II, under *Apis* [*Antophora*] *retusa*). Den af Linné beskrevne *Apis acervorum* formoder Kirby derimod at være en *Bombus*, og maaskee Hannen (eller en Afart af Hannen) til *Apis* (*Bombus*) *Harrisella* Kirby (Monogr. Ap. Angl. II, under *Apis Harrisella*.) — Det var jo

*) Blandt alle de Varieteter af Hunnen til *Bombus Soroënsis*, som vi have truffet, har der ikke været en eneste, som endog blot viste Spor af gule Haar paa Skutellum.

**) Ikke *Apis muraria* De Geer, II, 2, 751. Tab. 30, fig. 23. Tab. 32, fig. 1, der udgjør een Art med Linné's *Apis aenea*, Hunnen til hans *Apis coerulescens*, som ligeledes er en *Osmia*.

saaledes tænkeligt, at Kirby's Formodning (vi kjende ikke *Apis Harrisella*) kunde være ugrundet, og at Linne's *Apis Acervorum*, saaledes som den beskrives i *Fauna Svecica* n. 1717, dog kunde være en Afart af *Bombus subterraneus* (en San neppe); men derfor have aldeles intet Hjemmel, og mindst det, som Hr. Dahlbom angiver.

12. TERRESTRIS.

Mas, Fem., Fem. minor, Operaria.

Hirsutus ater, thoracis antico abdominisqve fascia flavis, ano albo.

SYNON. *Apis terrestris* Linn, Syst. Nat. II, 960, 41. — Müller, Fn. Fridr. 75, 648; Prodr. Z. D. 165, 1917. — Pontoppid. D. A. I, 694, 16. — Kirby, Monogr. Apum Angl. II, 350, 97.

Bombus terrestris Fabr. Syst. Piez. 343, 4. — Dahlb. Monogr. Bomb. Scand. 34, 5. — De St. Fargeau, Hist. nat. des Hymén. I, 467, 13.

Apis hortorum Müller, Prodr. Z. D. 165, 1918. — Scopoli, Entom. Carniol. 306, 817.

β. Thoracis antico fascia rudimentali (FEM.).

SYNON. Dahlb. et Lep. de St. Fargeau l. c. Var.

Bombus cryptarum Fabr. Ent. Syst. II, 317, 9; Syst. Piez. 344, 5. Mus. Reg.

Almindelig overalt. Neden, som den bygger under Jorden, have vi flere Gange truffet i Steengjerder. I en af disse Neder var Boret angrebet af Larverne til *Galleria colonella*.

13. SCRIMSHIRANUS.

Mas, Fem., Operaria.

Facie brevis hirsutus ater, thoracis antico scutello abdominisqve basi flavis, ano albo.

SYNON. *Apis Scrimshirana* Kirby, Monogr. Apum Angl. II, 342, 92
(FEM., OPERARIA).

Bomb. Scrimshiranus Illiger, Mag. der Ent. V, 166, 18. —
Dahlb. Monogr. Bomb. Scand. 99, 13.
(FEM., OPERARIA).

Apis caespitum Panz. Fn. Germ. 81, Tab. 19, forte.

MAS : *hirsutoflavus*, thoracis fascia media irregulari
abdominisque segmentis intermediis nigris, ano albo.

SYNON. ? *Apis lucorum* Kirby, Monogr. Apum Angl. II, 336, 89.
(? Müller, Fn. Fridr. 75. 654; Prodr. Z.
D. 165, 1926. — ? Pontopp. D. A. , I
694, 20.)

Bombus lucorum Dahlb. Monogr. Bomb. Scand. 42, 20.

Særdeles sjælden. — Det er med Urette, at Hr. de St.
Fargeau forener den med *Bombus Hortorum*, fra hvilken
den let adskilles ved Ansigtets ejendommelige Form; den er
desuden altid langt mindre.

14. TUNSTALLANUS.

Mas., Fem., Operaria.

Hirsutus ater ano albo, abdomine basi obsoletius
thoracisque dorso flavo-fulvescentibus: hoc fascia re-
gulari atra.

MAS : pleuris abdominisque segmento basilari
sulphureis.

SYNON. *Apis Tunstallana* Kirby, Monogr. Apum Angl. II, 346, 94.
(FEM.).

DESCRIPTIO. Proportio partium omnino speciei
insequentis, abdomen tamen magis elongatum et sta-
tura dimidio major. Differt praeterea haec species
a *Bombo Hortorum* hirsutiae breviori, densiori, tum
flavedine thoracis in femina operariaeque saturatiore
vel magis fulvescente, fascia nigra regulari distinctis-
sima, in mare potius sulphureo.

Den større Sun til denne Art er en af vore sjældnere Sumler; Hannen forekommer hyppigere. Vi kjende endnu ikke den lille Sun.

16. HORTORUM.

Mas, Fem., Fem. minor, Operaria.

Facie elongata hirsutus ater, abdominis fascia baseos thoracisque dorso flavis: hoc fascia irregulari nigra; ano albo.

SYNON. *Apis Hortorum* Linn. Syst. Nat. II, 960, 26. — Müller, Fn. Fridr. 75, 649. — Pontopp. D. A. I, 694, 17. — Kirby, Monogr. Apum Angl. II, 359, 91.

Bombus Hortorum Illig. Magaz. V, 166, 17. — Dahlb. Monogr. Bomb. Scand. 38, 12. — De St. Fargeau, Hist. nat. des Hymén. I, 466, 12.

Bombus ruderatus Fabr. Syst. Piez. 344, 6. (*B. ruderatus* Var., Mus. Reg.)

Apis paludosa Müller, Prodr. Z. D. 165, 1919.

β. Flavedine thoracis fere nulla (MAS, FEM.).

Kirby, l. c. Maris Varietas β.

Almindelig overalt. Den bygger Nede under Jorden.

16. LATREILLELLUS.

Mas.

Hirsutus ater supra flavus, thorace inter alas abdominisque cingulis duobus atris.

SYNON. *Apis Latreillella* Kirby, Monogr. Apum Angl. II, 330, 84.

Bombus Latreillellus Illiger, Magaz. f. Ins. V, 165, 11. —

Dahlb. Monogr. Bomb. Scand. 39, 14.

β. Abdomine medio hirsutiae magis atra.

Uagtet denne Art ikke er sjælden hos os, have vi dog endnu ikke kunnet opdage nogen tilsvarende Sun. De anførte Synonymer gjælde ligeledes kun for Hannen.

17. FRAGRANS.

Mas, Fem., "Fem. minor.

Hirsutus ater supra flavus, thorace fascia atra.

SYNON. *Apis fragrans* Kirby, Monogr. Ap. Angl. II, 329, 83
(Mas).

Bombus Fragrans Illiger, Magaz. V, 165, 10. — Lepel.
de St. Fargeau, Hist. nat. des Hymén.
I, 464, 9.

? Dahlb., Monogr. Bomb. Scand. 46, 26
(Dubii de hoc allegato haeremus, quia figura
ani colorem album exhibet; hujus rei ta-
men auctor in descriptione sua nullam facit
mentionem.)

Bombus Pratorum Fabr. Syst. Piez. 349, 36.

Ikke hyppig; Arbejderen er os ikke bekendt. Denne
Humle er den isølandt alle vore Arter, som tilbringer den
længste Vintersøvn.

PSITHYRUS.

Psithyrus Lepeletier de St. Fargeau, Annales de la Société
Entomologique de France, I, 373. — *Bombus* p. Fabricius, Leach,
Stephens. — *Bombus*: Uneigentliche Hummeln, Illiger, Ma-
gaz. d. Insektenk. V, 173. — *Bombi Divisio secunda*, Dahl-
bom. — *Apis* (**e, 2) Kirby.

Kirby er den, som først har tagttaget de Karakterer,
paa hvilke Hr. de St. Fargeau senere har grundet Slægten
Psithyrus. Men det er egentlig Illiger, som først ioversatte
Adskillelsen af Parasithumlerne fra de i Selskab levende Bombi,
idet han forenede dem i en særegen Familie (Mag. für In-
sektenk. I. supra c.). Hr. Dahlbom, hvem Hr. de St. Far-
geau tillægger Fortjenesten af først at have inddeelt Slæg-
ten, har derimod kun givet en Oversættelse af Illiger, og der-

paa foreget den med Slægtsmærker for de ikke eksisterende Arbejdshumler *).

Parasithumlerne ligne deri de i Selskab levende Humler, at den befrugtede Hun om Efteraaret søger et Skjul under Mosset ved Roden af Træstammer eller lignende Steder, i hvilket den tilbringer Vinteren. Hannerne ende derimod deres Tilværelse med Kuldens Begyndelse om Efteraaret; vi have ofte paa denne Tid seet dem i flere Dage sidde ubevægelige paa Blomster, næsten uden at vise Tegn til Liv, endog naar man heftigt foruroligede dem; saasnart Thermometret synker til fem eller sex Grader over Frys punktet, falde de døde ned fra Blomsterne.

Hr. Dahlbom har i et Brev underrettet os om, at han har truffet *Psithyrus rupestris* i Neden hos *Bombus lapidarius*. Selv have vi flere Gange taget Hunner saavel af denne Art som af *Psithyrus Franciscanus*, paa hvis fire bagste Skinnebeen befandt sig temmelig store Klumper af Leerjord, der i Form og Tilhæftningsmaade syntes ganske analoge med Blomsterstøvet, som de i Selskab levende Humler samle paa *corbicula*. Maaskee kan denne mærkelige Omstændighed bidrage til engang at udbrede mere Lys over disse besynderlige Insekters Levemaade.

Parasithumlernes Flugt er væsentlig forskjellig fra de egentlige Humlers; de bevæge sig nemlig meget langsommere, og hæve sig sædvanlig kun nogle faa Fod over Jorden; tillige har den Lyd, som de lade høre under Flugten, en saa mat, døv og eensformig Tone, at det alene derved bliver let at skjelne dem fra de selskabelige Arter **).

*) Illiger nævner dem blot og spørgsmaalsviis.

**) Saavel *Psithyrus*- som *Bombus*-Arterne ere ofte ligesom oversaaede med Nider; derimod have vi kun paa Arter af den første Slægt fundet Meloë-Larver, men dette i en saa uhyre Mængde,

1. ROSSIELLUS.

Mas.

Hirsutus ater supra flavus, thorace inter alas abdominalisqve fascia atris.

SYNON. *Apis Rossiella* Kirby, Monogr. Apum Angl. II, 331, 85.
Tab. 18, fig. 1. (MAS).

Apis Sylvarum Rossi, Fauna Etrusca II, 165, 906. —
Schranck, Fauna Austriae 807.

Bombus Rossiellus Illiger, Magaz. V, 165, 12. — ? Dahl-
bom, Monogr. Bomb. Scand. 40, 15
(„Pleurae atrae“ cum nostro haud con-
gruunt).

Psithyrus Rossiellus Lep. de St. Farg., Annal. de la Société
Ent. de Fr. I, 380.

Vi have kun truffet et eneste Individ. — Uagtet Hr.
Dahlbom kjendte Illigers Adskillelse af Sumlearterne, har
han dog beskrevet denne Parasitart mellem de egentlige Bombi.

2. CAMPESTRIS.

Mas, Fem.

Hirsutus ater, thoracis antico, scutello anoqve flavis.

---

at vi talte over Hundrede paa et eneste Individ af *Psithyrus rupestris*, der var ganske bedækket med dem. Disse Larver synes at være langt mindre indskrænkede med Hensyn til Valget af deres Opholdssted, end man hidtil har troet; vi have saaledes fundet dem, snart enkelte, snart i Selskaber fra to til ti eller tolv som Parasiter paa en Mængde forskjellige Hymenopterer; navnlig paa *Allantus colon*, *Selandria serva*, *Hylotoma pagana*, *Odynerus parietum*, *Andrena Clarkella*, *Episyron rufipes*, *Cheilosoma florisomne*, *Prosopis annulata*, *Panurgus lobatus*, *Nomada Goodeniana*, *lineola* og *flava*, *Anthidium manicatum*, *Megachile centuncularis*, *Stelis phaeoptera*, *Epeolus variegatus* og *Macropis labiata*. — De Larver, som vi fandt paa Bladvesper, syntes at tilhøre en fra de øvrige forskjellig Art.

SYNON. *Apis campestris* Panzer, Fauna Germ. 74, Tab. 11. — Kirby, Monogr. Ap. Angl. II, 335, 88. Tab. 18, fig. 2.

Bombus campestris Fabr. Syst. Piez. 344, 7. (Mus. Reg.). — Illiger, Magaz. V, 173, 78. — Dahlbom, Monogr. Bomb. Scand. 52, 35.

Bombus frutetorum Mus. Reg.

Psithyrus campestris Var. A. Lepel. de St. Fargeau, Ann. de la Société Ent. de Fr. I, 359, 4.

β. *Thoracis fascia antica pleuras non attingente* (Mas).

??γ. *Scutelli pilis flavis paucissimis, segmenti tertii margine postico, quarto toto, albis; quinto, sexto et septimo pallide fulvis* (Mas).

Tab. II, fig. h.

Ulmindelig overalt, især Gaanen. Varieteten γ er sandsynligvis en ny Art; men vi have dog ikke endnu villet opstille den som saadan, da blot et Par Individer af Hantjenerne os besjendte.

3. AESTIVALIS.

Mas, Fem.

Hirsutus ater, thoracis antico flavo, ano ante apicem albo.

SYNON. *Bombus aestivalis* Panz. Fn. Germ. 89, Tab. 16.

Apis vestalis Kirby, Monogr. Ap. Angl. II, 347, 95. Tab. 18, fig. 3 (FEM.); fig. 4 (MAS).

Bombus vestalis Illig. Mag. V, 174, 60. — Dahlbom, Monogr. Bomb. Scand. 51, 34.

Bombus terrestris femina Mus. Reg.

Apis Barbutella Kirby, Monogr. Ap. Angl. II, 343, 93.

Apis saltuum Panz. 75, Tab. 21.

Bombus saltuum Dahlb. Monogr. Bomb. Scand. 53, 36.

Psithyrus vestalis De St. Fargeau, Ann. de la Société Ent. de Fr. I, 77, 3 (Var. A, B & D).

Ikke ganske almindelig. De ovenfor citerede Kirby'ske og Dahlbom'ske Arter saavel som Hr. de St. Fargeau's Varieteter ere at henføre til saa lidet skarpt betegnede og saa ubestandige Afarter, at de ikke engang kunne diagnoseres som saadanne.

4. FRANCISANUS.

Mas, Fem.

Hirsutus ater, ano utringve penicillo flavovirescente.

SYNON. *Apis Francisana* Kirby, Monogr. Apum Angl. II, 334, 87. (MAS).

Bombus Francisanus Illig. Mag. V, 165. 14.

DESCRIPTIO. *Psithyro campestri* paullo minor adeoque omnium nostratum specierum minimus. Corpus totum atrum hirsutum, penicillo solo ad latera segmentorum abdominis quinti sextique flavovirescente; dorsum abdominis fere nudum. Segmenta tertium, quartum, quintum sextumque in mare saepe tota virescenti-flava. Alae fuscohyalinae, nigricantes.

Tab. II, fig. g. Femina.

β. *Thoracis antico pilis flavis, segmentisque abdominis tertio, quarto et quinto latiore spatio flavovirescentibus* (FEMINA).

γ. *Idem, segmentis iisdem totis viridiflavis* (MAS).

Den sjældneste af vore Parasithumler; Hunnen var forhen ubekjendt. Hannen træffes især i Juli og August paa blomstrende Tidsler i Skovenge.

5. RUPESTRIS.

Mas, Fem.

Hirsutus ater alis nigricantibus, ano fulvo.

SYNON. *FEM. Apis rupestris* Fabr. Ent. Syst. II, 320, 26 (Mus. REG.).

— Kirby, Monogr. Ap. Angl. II, 369, 108.

Apis lapidariæ Varietas Brünniche, Ins. Sjaell. 19.

Bombus rupestris Fabr. Syst. Piez. 348, 26. — Dabl b.

Monogr. Bomb. Scand. 51, 33.

Psithyrus rupestris Lep. de St. Farg. Annal. de la Société

Ent. de Fr. I, 375, 1. Var. C. D.

β. *Thoracis antico flavescente.* (FEM.).

SYNON. *Psithyrus rupestris* De St. Farg., l. c. Var. B. Pyrenaeus.

MAS. *Hirsutus ater* alis hyalinis, thoracis antico, scutello abdominisque basi pilis immixtis flavescens; segmentis ultimis tribus tibiisque posticis fulvohirtis.

β. *Thoracis antico, scutello abdominisque basi hirsutiae grisescente.*

Umindellig, især Sønnen. Vi have ofte fulgt Sønnen paa dens tunge Flugt, naar den søgte efter Neden til *Bombus lapidarius*. — Med Hensyn til Afgjørelsen af det Spørgsmaal, om den af os beskrevne Han virkelig hører til denne Art, vil det være tilstrækkeligt at erklære, at vi adskillige Gange have truffet den paa Blomster i Parring med Sønnen.

Explicatio Tab. II^{da}.

Fig. a. *Bombus Mniorum* femina Varietas β, magnitudine auctus, scala longitudinis adjecta.

Fig. b. *Bombus Mniorum* mas, Varietas altera.

Fig. c. *Bombus equestris* femina.

Fig. d. *Bombus Soroënsis* mas, Varietas ζ.

Fig. e. *Bombus Soroënsis* femina, Varietas γ.

Fig. f. *Bombus Soroënsis* femina genuina.

Fig. g. *Psithyrus Franciscanus* femina, magnitudine auctus, longitudinis scala adjecta.

Fig. h. *Psithyrus campestris* mas, Varietas γ.

